

Cənubi Qafqazdakı Tərəfdaşlar

NATO Cənubi Qafqazdakı tərəfdaş ölkələr - Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan ilə əməkdaşlığı dərinləşdirir. Bu əməkdaşlıq, müttəfiq ölkələrin dövlət başçıları tərəfindən 2004-cü ilin iyun ayında İstanbul Zirvə Görüşündə qəbul olunmuş Qafqaz, habelə Mərkəzi Asiya regionu ilə tərəfdaşlığı Alyans üçün prioritet məsələyə çevirmək qərarını özündə əks etdirir. Bu, NATO-nun təhlükəsizlik və sabitliyi daha geniş Avro-Atlantik təhlükəsizliyi ilə sıx bağlı olan strateji cəhətdən vacib bölgələrə yardım göstərmək siyasətinin bir hissəsini təşkil edir.

Cənubi Qafqaz ölkələri üçün NATO-nun Tərəfdaşlıq proqramları bu ölkələrin təhlükəsizlik hədəflərini cavablandırma biləcəkləri çoxsahəli çərçivəni təmin edir. Tərəfdaşlıq həmçinin, onlara bu hədəflərin cavablandırılması üçün müdafiə təsisatları və imkanlarının uyğunlaşdırılmasında müttəfiqlərin təcrübəsindən istifadə etmək və daha geniş islahatlara nail olmaq yolunda müttəfiqlərin dəstəyindən faydalanmaq imkanı yaradır.

Son bir neçə il ərzində bu üç ölkənin hər biri, əməkdaşlığının səviyyəsini artıraraq və diqqətini ölkəsindəki islahatların prioritetlərinə yönəldərək NATO ilə Fərdi Tərəfdaşlıq üzrə Əməliyyat Planı işləyib hazırlayıb. (*səh. 2-də haşiyəyə bax*). 2006-cı ilin sentyabr ayında NATO, Gürcüstanın üzvlük istəkləri ilə əlaqədar bu ölkə ilə siyasi, hərbi, maliyyə və təhlükəsizlik məsələlərini tam miqyasda əhatə edən intensivləşdirilmiş Dialoqa başlayıb (*səh. 3-də haşiyəyə bax*). Bu dialoq ölkənin Alyansa daxil olması üçün dəvət alacağına zəmanət verməyə də, NATO ilə əməkdaşlığın miqyasının genişlənməsi və dərinləşməsi əlamətindən xəbər verir.

Bu irəliləyişlər, 1990-cı illərdən başlayaraq NATO ilə üç Qafqaz dövləti arasında mütəmadi dərinləşən əməkdaşlıq tarixi zəminində formalaşır. Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan, Şimali Atlantika Əməkdaşlıq Şurasında - 1991-ci ildə Şərq-Qərb ayırıcı xəttinin digər tərəfində yerləşmiş sabiq Varşava Müqaviləsi ölkələrinə yardım göstərmək məqsədilə ilk addım olaraq Alyans tərəfindən yaradılan və sonradan 1997-ci ildə Avro-Atlantik Tərəfdaşlıq Şurası ilə əvəz olunan dialoq forumu - ilk iştirakçı ölkələr olmuşlar. Bu üç dövlət 1994-cü ildə irəli sürülmüş başlıca praktiki ikitərəfli əməkdaşlıq proqramı - "Sülh naminə Tərəfdaşlığa" qoşulmaqla təklif olunan imkanlardan dərhal istifadə etməyə müvəffəq oldu.

Mündəricat

- Regionda təhlükəsizliyin gücləndirilməsinin vacibliyi 2
- Əməkdaşlığın çərçivəsi 3
- Əməkdaşlığın əsas sahələri 4
- Əsas hadisələrin xronologiyası 8

NATO-NUN QAFQAZ VƏ MƏRKƏZİ ASİYA ÜZRƏ XÜSUSİ NÜMAYƏNDƏSİ

İyun 2004-cü il İstanbul Zirvə toplantısında Müttəfiqlər Qafqaza və Mərkəzi Asiyaya Xüsusi Nümayəndə təyin etməyi qərara aldılar. İlk olaraq Robert Simmonsa bu öhdəlik verildi. Onun rolu regional təhlükəsizliyi inkişaf etdirmək üçün bölgə liderləri ilə yüksək səviyyəli iş əlaqələri saxlamaq və Tərəfdaşlıq vasitələrindən maksimum yararlanma bilməkdə Tərəfdaşlara yardım göstərməkdir.

O, region rəsmiləri və habelə Avropa İttifaqı və Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı kimi əlaqədar təşkilatlardakı həmkarları ilə yaxından iş aparır. Bu, daimi əlaqənin saxlanılmasına və işlərin digər iştirakçıların əlavə qüvvələri sayəsində icrasına təminat verilməsinə köməklik edir.

Onun Qafqazda və Mərkəzi Asiyadakı fəaliyyəti, hər regionda bir əlaqələndirici olmaqla, iki əlaqələndirici zabit tərəfindən dəstəklənir. Hər bir əlaqələndirici zabitin işi NATO ilə fərdi tərəfdaşlıq proqramlarının şərtlərindən irəli gələn islahat məqsədlərinə nail olmaq üçün müvafiq dövlət orqanları ilə birbaşa məsləhətləşmələr aparmaqdan ibarətdir.

Regionda təhlükəsizliyin gücləndirilməsinin vacibliyi

FƏRDI TƏRƏFDAŞLIQ ÜZRƏ ƏMƏLİYYAT PLANI

2002 –ci il Praqa Summitindən sonra Müttəfiqlər tərəfindən yaradılmış Fərdi Tərəfdaşlıq üzrə Əməliyyat Planı (FTƏP) NATO ilə əlaqələrini dərinləşdirmək üçün siyasi iradəyə və bacarığa qadir olan Tərəfdaş ölkələrə yönəlmiş yeni Tərəfdaşlıq mexanizmidir. Bir neçə il ərzində hər üç Qafqaz dövləti NATO ilə FTƏP işləyib hazırlamışdır.

İki il üçün nəzərdə tutulmuş FTƏP-lər müxtəlif əməkdaşlıq mexanizmlərini bir araya gətirmək üçün hazırlanır və hər bir ölkə bunun vasitəsilə ölkəsinin islahat hədəflərinin dəstəklənməsinə sıx yönəlmiş fəaliyyət planı üzrə Müttəfiqlərlə qarşılıqlı işləyir.

Bu struktur çərçivəsində fərdi Tərəfdaş hökumətlər öz islahat planlarını qurur, prioritetləri və müvafiq icra dövrünü müəyyənləşdirirlər. NATO, məqsədli və ölkə üzrə spesifik məsləhətlərin təmin olunmasına öz razılığını bildirir və fərdi Müttəfiqlər isə ölkədaxili islahat siyasətinin daha səmərəli şəkildə dəstəklənməsi üçün ikitərəfli yardımın əlaqələndirilməsi üçün imkanlarını səfərbər edirlər.

Təsisat islahatlarının həyata keçirilməsinə yardım göstərməklə FTƏP-lər Cənubi Qafqaz dövlətlərində demokratik keçid prosesinə zəruri töhvə vermiş olur.

Cənubi Qafqaz qərbə doğru Qara Dəniz, şərqə doğru isə Xəzər Dənizi arasında yerləşir, Rusiya, Türkiyə və İran ilə həmsərhəddir. Əsrlər boyu mühüm geo-strateji önəm daşımış region müxtəlif insanların və mədəniyyətlərin kəsişdiyi bir məkandır və bugünkü gün də bu geo-strateji əhəmiyyətini qoruyub saxlayır.

Cənubi Qafqazda qarşılıqlı dialoqu təbliğ etməyin və təhlükəsizliyi inkişaf etdirməyin Alyans üçün vacib səbəblərindən biri hazırda dünyada mövcud olan ciddi təhlükəsizlik hədəflərinin – terrorizm, kütləvi qırğın silahlarının yayılması, tənəzzül etmiş dövlətlər və regional münaqişələr – sərhədləri aşması və onların yalnız birgə beynəlxalq əməkdaşlıq vasitəsilə həllinin mümkün olmasıdır. NATO nun Cənubi Qafqazdakı tərəfdaşları Müttəfiqlər kimi eyni hədəflərlə üzləşir və bu hədəflərin cavablandırılmasında onların da mühüm rolu olur, ən azından çünki onlar NATO üçün narahatlıq doğuran ərazilərin coğrafi yaxınlığında yerləşirlər.

Həm Qafqaz, həm də Müttəfiqləri narahat edən digər bir məsələ enerji təhlükəsizliyidir. Bu bölgə əsas neft və qaz tranzit marşrutlarının üzərində yerləşir və Azərbaycan və Xəzər Dənizi hövzəsi mühüm neft və qaz yataqlarına malikdir. Bu regionda təhlükəsizliyin gücləndirilməsi həm öz enerji ehtiyatlarını və təchizat marşrutlarını müxtəlifləşdirmək niyyətində olan enerji idxal edən ölkələrin, həm də öz sənayesi və boru kəməri infrastrukturunun təhlükəsizliyinə təminat verilməsinə ehtiyacı olan enerji ixrac edən və tranzit ölkələrin maraq dairəsindədir.

Demokratiyaya keçid ilə əlaqədar Qafqaz dövlətlərində hazırda sürətli və mühüm dəyişikliklər baş verir. Belə keçid dövrü hər zaman mürəkkəb olur və qeyri-sabitlik mənbəyinə çevrilə bilər. Bununla belə, bu prosesi Tərəfdaşlıq çərçivəsində dəstəkləməklə NATO sabitliyin bərqərar olmasına köməklik göstərir və bu yolla Qafqaz dövlətlərinin gələcək iqtisadi və sosial inkişaf potensialını təkmilləşdirir.

Digər vacib təhlükəsizlik problemi Cənubu Qafqazın hər üç ölkəsinin uzun sürən və ayrılmış regionlu münaqişələrə cəlb olunmasıdır: Rəsmən Azərbaycanın tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağ, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında gərgin mübahisə mövzudur; Gürcüstanın Abxaziya və Cənubi Osetiya vilayətləri bu ölkədə gərginlik mənbəyi olmaqda davam edir. NATO bu münaqişələrin həllində birbaşa rol oynamır,

lakin vasitəçilik funksiyasını yerinə yetirmək üçün xüsusi mandata malik Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı kimi beynəlxalq təşkilatların səylərini dəstəkləyir. Münəqişələrin sülh yolu ilə həlli NATO-nun başlıca dəyərlərindən biridir və NATO-nun ölkələrə yardımı münəqişələrin sülh yolu ilə həllində bu ölkələrin davamlı səylərindən asılıdır. Faktiki olaraq bu, NATO-nun Cənubi Qafqazdakı Tərəfdaşlarının “Sülh naminə Tərəfdaşlıq” proqramına qoşulan zaman üzərlərinə götürdükleri öhdəliklərin əsasını təşkil edir.

Əməkdaşlığın çərçivəsi

Tərəfdaşlıq, yalnız praktiki əməkdaşlıqdan ibarət deyil – o həmçinin dəyərlər məsələsidir. Tərəfdaş ölkələr “Sülh naminə Tərəfdaşlıq” (SNT) proqramına qoşulan zaman SNT Çərçivə Sənədini imzalayırlar. Bununla Tərəfdaşlar beynəlxalq hüquq, BMT Nizamnaməsi, İnsan Haqlarının Ümumi Bəyanatı, Helsinki Yekun Aktı, habelə tərksilah və silahlara nəzarət üzrə beynəlxalq sazişlərə hörmət etməyi; başqa dövlətləri hədələməkdən və ya onlara qarşı zor tətbiq etməkdən çəkinmək; mövcud sərhədlərə hörmət bəsləmək; mübahisələri sülh yolu ilə həll etməyi öz öhdələrinə götürürlər. Çərçivə Sənədi eyni zamanda Müttəfiqlərin öz ərazi bütövlüyünə, siyasi müstəqilliyinə və ya təhlükəsizliyinə bilavasitə təhdidin mövcudluğunu hiss edən hər bir Tərəfdaş dövlətlə məşvərətlər aparmaq öhdəliyini təsbit edir. Bu öhdəliklərin və SNT proqramının bütövlükdə məqsədi etimad və şəffaflığın qurulması, sülhə qarşı təhlükənin azaldılması və Müttəfiqlər və digər Tərəfdaş ölkələrlə daha möhkəm təhlükəsizlik münasibətlərinin qurulmasından ibarətdir.

SNT Proqramının mahiyyəti hər bir Tərəfdaş dövlət ilə NATO arasında formalaşdırılmış tərəfdaşlıqdan ibarətdir. Əməkdaşlıq hər bir ölkənin ehtiyaclarına, imkanlarına və ambisiyalarına uyğunlaşdırılır və hökumət ilə müştərək şəkildə həyata keçirilir. Fərdi Tərəfdaşlıq Proqramları adlanan ikiillik əməkdaşlıq proqramlarını işləyib hazırlamaq üçün tərəfdaşlar geniş fəaliyyətlər menyusundan bütün zəruri istiqamətləri seçmək imkanına malikdir. Təklif edilən tədbirlər planı NATO-nun praktiki olaraq hər bir fəaliyyət sahəsini, o cümlədən müdafiə ilə bağlı işləri, müdafiə islahatını, müdafiə siyasəti və planlaşdırmanı, mülki-hərbi əlaqələri, təhsil və təlim, hərbi sahədə əməkdaşlıq və təlimləri, mülki fəvqəladə planlaşdırma və fəlakətlərə qarşı cavab tədbirləri, elmi və ekoloji məsələlər üzrə əməkdaşlığı əhatə edir.

Son illər ərzində Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan SNT proqramında nəzərdə tutulmuş tam miqyaslı tədbirlərdə çox fəal iştirak ediblər. Bu dövlətlər 2002-ci ildə Fərdi Tərəfdaşlıq üzrə Əməliyyat Planı ilk dəfə irəli sürülən zaman ona maraq göstərən ilk Tərəfdaş ölkələrin arasında olmuşlar (*səh. 2-də haşiyəyə bax*).

İkitərəfli əməkdaşlığa əlavə olaraq Tərəfdaşlıq çərçivəsi əməkdaşlıq üçün vacib çoxtərəfli ölçüyə malikdir. 26 Müttəfiq ilə 23 Tərəfdaş dövləti dialoq və məşvərət məqsədilə vahid forum çərçivəsində bir araya gətirən Avro-Atlantika Tərəfdaşlıq Şurası (AATŞ) bunu özündə təcəssüm etdirir. AATŞ-nin iclasları səfirlər səviyyəsində ayda bir dəfə, xarici və müdafiə nazirləri və hərbi qərargah rəisləri səviyyəsində ildə bir dəfə, eləcə də vaxt aşırı olaraq zirvə toplantısı səviyyəsində keçirilir.

GÜRCÜSTANIN NATO İLƏ İNTENSİVLƏŞDİRİLMİŞ DİALOQU

2006-cı ilin sentyabrında Alyans, Gürcüstanın NATO-ya daxil olma istəyi ilə əlaqədar bu ölkə ilə siyasi, hərbi, maliyyə və təhlükəsizlik məsələlərini tam miqyasda əhatə edən İntensivləşdirilmiş Dialoq təklif etdi.

Bu dialoq həmin ölkənin Alyansa daxil olması üçün dəvət almasına zamanət vermir. Hər hansı belə bir dəvət performans əsaslı və ölkənin əsas islahatlarının və bir sıra tələblərin yerinə yetirilməsindən asılı olacaqdır. Buraya bazar iqtisadiyyatına əsaslanmış işlək demokratik-siyasi sistem, milli azlıqlara bərabər hüquqların verilməsi, mübahisələrin sülh yolu ilə həlli prinsipinə sadıq qalmaq, hərbi kontingentin Alyansın tərkibinə daxil etmək üçün imkan və hazırlıq, digər üzv ölkələrin hərbi qüvvələri ilə operativ uyarlığa nail olmaq və təsisat strukturlarında demokratik prinsiplərə və mülki-hərbi münasibətlərə sadıq qalmaq məsələləri daxildir.

İntensivləşdirilmiş Dialoq strukturlaşdırılmış ekspert müzakirələri vasitəsilə Gürcüstana NATO-ya daxil olmaq üçün hüquq və öhdəliklər barədə konkret məlumat təqdim edir. O həmçinin, NATO rəsmilərinə Gürcüstanın islahat siyasəti və imkanlarını daha müfəssəl şəkildə nəzərdən keçirmək imkanlarını verir. Belə yanaşma Gürcüstana islahat siyasəti istiqamətinin əsas sahələrinin müəyyənləşdirilməsində və gələcək tərəqqi yolunda NATO ilə Gürcüstan arasındakı əməkdaşlığın daha məqsədli şəkildə həyata keçirilməsinə yardım göstərir. İntensivləşdirilmiş Dialoq, islahat üzrə əməkdaşlıq üçün əsas proqram kimi qalan Gürcüstanın Fərdi Tərəfdaşlıq üzrə Əməliyyat Planı əsasında həyata keçirilir.

Avtomobillərin yoxlama-nəzarət məntəqəsində yoxlanılması KQ-də Ermənistan kontingentinin öhdəliklərindən biridir.

Azərbaycanlı BTYQ əsgəri Kabilə yoxlama-nəzarət məntəqəsi yaxınlığında yerli Əfqan uşaqları ilə ünsiyyət qurur.

Gürcüstanlı BTYQ əsgəri vizual müşahidə aparır.

AATŞ üzvləri mütəmadi olaraq geniş miqyaslı təhlükəsizlik məsələləri, o cümlədən Müttəfiqlər və Tərəfdaş dövlətlərin sülhməramlılarının birgə şəkildə qulluq etdiyi Kosovo və Əfqanıstanda artmaqda olan təhlükəsizlik məsələləri haqqında fikir mübadiləsi aparır.

AATŞ habelə terrorizmlə mübarizə, sərhəd təhlükəsizliyi, həmçinin kütləvi qırğın silahları və kiçik çaplı atıcı və yüngül silahların yayılmasına dair digər məsələlər sahəsində praktik əməkdaşlıq və ekspert mübadiləsinə yardım və əlaqələndirmə dəstəyi göstərmək üçün təşəbbüsü öz üzərinə götürmüşdür.

Bütün bu illər ərzində AATŞ, Cənubi Qafqazda regional əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi ilə əlaqədar praktiki yanaşma üsullarının təkmilləşdirilməsinə həsr olunmuş müxtəlif seminarlar və məşğələlərin keçirilməsinə də köməklik göstərmişdir.

Məşvərət və əməkdaşlığı asanlaşdırmaq məqsədilə Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan Belçikanın Brüssel şəhərində yerləşən NATO Baş Qərargahında daimi diplomatik nümayəndəliklərini təsis etmişlər. Onlar həmçinin Belçikanın Mons şəhərində yerləşən NATO-nun müttəfiq əməliyyat komandanlığındakı Tərəfdaşlığın Koordinasiya Qrupunda-Müttəfiq Qüvvələrin Avropadakı Ali Baş Qərargahı (MQAABQ) - təmsil olunur və burada onların təlim və məşqlərdə iştirakına köməklik göstərilir. NATO-nun sülhməramlı əməliyyatlarına töhfə verən ölkələr kimi onlar eyni zamanda, MQAABQ-nin nəzdində fəaliyyət göstərən Beynəlxalq Əlaqələndirmə Mərkəzində keçirilən brifinq və planlaşdırılma tədbirlərində iştirak etmək imkanlarına da malikdirlər.

Əməkdaşlığın əsas sahələri

İlk vaxtlarda NATO ilə Cənubi Qafqazdakı Tərəfdaşları arasında tərəfdaşlıq və əməkdaşlığın məqsədi şəffaflığın önə çəkilməsinə və etimadın yaradılmasına yönəlmişdir. İllər ötdükcə əməkdaşlıq genişlənmiş və dərinləşmişdir. Bu günkü gün əsas prioritetlər sülhməramlı əməliyyatlarda iştirak edən Müttəfiqlər və digər Tərəfdaş dövlətlərin qüvvələri ilə birgə qulluq etmək məqsədilə bu ölkələrin qüvvələrinin imkanlarının təkmilləşdirilməsi, müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda aparılan islahatlar üçün uyğun məsləhət və dəstəyin verilməsi və təhlükəsizlik məsələləri ilə əlaqədar müştərək problemlərin həlli yolunda praktiki əməkdaşlıqdan ibarətdir. Əməkdaşlığın digər vacib sahələrinə fəlakətlərə hazırlıq, elmi, ekoloji və habelə ictimaiyyətin məlumatlandırılması daxildir.

Təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlıq

NATO ilə Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan arasındakı əməkdaşlıq çərçivəsində əsas diqqət NATO-nun rəhbərliyi altında keçirilən sülhməramlı və böhranın idarə olunması əməliyyatlarına yardım göstərə bilmələri üçün bu ölkələrin imkanlarının təkmilləşdirilməsinə verilir. İkitərəfli proqramlar və çoxmillətli təlim məşqləri bu dövlətlərin qüvvələrinin NATO qüvvələri ilə yanaşı fəaliyyət göstərə bilməsi üçün imkanlarının artırılmasına imkan verir. Bu sahədə ümumi dildə danışmaq vərdişlərinə yiyələnmək və standart prosedurlara müvafiq operativ uyğunluğu inkişaf etdirmək zəruridir.

SNT çərçivəsində aparılmış belə hazırlığın sayəsində hər üç Tərəfdaş dövlətin hərbi kontingenti NATO-nun rəhbərliyi altında keçirilən sülhməramlı əməliyyatlarda iştirak etmişdir. Ermənistan 2004-cü ildən başlayaraq öz hərbi kontingentini Yunanıstan tağımlı tərkibində Kosova Qüvvələrinin (KQ) tərkibinə daxil etmiş və hazırda Əfqanıstanda NATO-nun rəhbərliyi altında Beynəlxalq Təhlükəsizliyə Yardım Qüvvələrinə (BTYQ) hərbi personalla töhfə verməyi planlaşdırır. Azərbaycanın tağımlı ölçülü hərbi birləşmələri 1999-cu ildən başlayaraq KQ-dəki, 2002-ci ildən isə BTYQ-dəki Türkiyə kontingenti tərkibində xidmət göstərirlər. Azərbaycanın Əfqanıstandakı kontingentinin sayı 2007-ci ildə iki dəfə artırılmışdır. Gürcüstan 1999-cu ildən başlayaraq KQ-yə yardım göstərmiş və tağımlı ölçülü hərbi birləşməsi Türkiyə hərbi kontingenti daxilində xidmət göstərməyə davam etdiyi vaxtda, böyük ölçülü hərbi birləşməsi Almaniya briqadasının tərkibində xidmət göstərir. Bu dövlət habelə NATO ilə 2005-ci ildə imzalanmış müqaviləyə əsasən təchizat vasitələrinin öz ərazisindən keçməsinə icazə verməklə BTYQ-yə mühüm köməklik göstərmişdir. O həmçinin, 2004-cü ildə Əfqanıstanda keçirilən prezident seçkiləri zamanı təhlükəsizliyin təmin edilməsi məqsədilə Britaniya taboru ilə yanaşı BTYQ-nin tərkibində xidmət etmək üçün tağımlı ölçülü hərbi birləşmələr göndərmişdir. BTYQ-ə əlavə töhfənin verilməsi, o cümlədən tibbi və xüsusi təyinatlı hərbi birləşmələrin göndərilməsi haqqında qərar hazırda qəbul edilmək mərhələsindədir.

Cənubi Qafqaz Tərəfdaşları, Amerika Birləşmiş Ştatlarına 2001-ci il 11 Sentyabr terror hücumundan dərhal sonra irəli sürülmüş Terrorçuluğa qarşı Tərəfdaşlıq Əməliyyat Planında iştirak etməklə terrorçuluqla mübarizəyə yardım göstərir. Bu sahədə aparılan əməkdaşlığa kəşfiyyat məlumatlarının mübadiləsi, terrorçuluqla mübarizə və sərhəd təhlükəsizliyi imkanlarının artırılması üçün təlim və məşğələlər, habelə mümkün terror hücumunun nəticələrinin aradan qaldırılması üçün hazırlıq səviyyəsinin artırılması daxildir.

Müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda islahat

Müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda islahat Cənubi Qafqaz dövlətləri ilə əməkdaşlığın olduqca vacib bir sahəsidir və bu, NATO ilə əldə edilmiş FTƏP-lərin mərkəzi xəttini təşkil edir. Bu sahədə NATO və fərdi Müttəfiqlər, tərəfdaş dövlətlər tərəfindən istifadə edilə biləcək əhəmiyyətli təcrübəyə malikdirlər. Əsas prioritetlər onların Avro-Atlantik regionunda böhranın idarə olunması və sülhməramlı əməliyyatlara töhfə vermək imkanlarının artırılması, dövlət müdafiə təsisatlarının əlverişli və səmərəli idarəçiliyinin inkişafına köməklik göstərilməsi və silahlı qüvvələrin üzərində mülki və demokratik nəzarətinin gücləndirilməsindən ibarətdir.

FTƏP-lər NATO ilə demokratik, təsisat və müdafiə islahatları sahəsində aparılan siyasi dialoqu dərinləşdirir və əməkdaşlığın məqsədini gücləndirir. Təsisat islahatlarının həyata keçirilməsi, xüsusilə müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda islahatların aparılmasına şərait yaradır, habelə demokratiyaya keçid prosesini dəstəkləyir.

Müdafiə sahəsində daha müfəssəl və texniki islahatlar SNT-nin Planlaşdırılma və Analiz Prosesi (PAP) kontekstində paralel şəkildə müzakirə olunur. Bu, NATO tərəfindən həyata keçirilən çoxmillətli təlimi, təlim məşqləri və hərbi əməliyyatlarına faydalı ola biləcək qüvvə və imkanların müəyyənləşdirilməsi, inkişafı və qiymətləndirilməsinə

HƏRBSİZLƏŞDİRMƏ LAYİHƏLƏRİNƏ DƏSTƏK

NATO/SNT Etimad Fondu layihələri, artıq qalmış və köhnəmiş partlayıcı minalar, döyüş sursatı, kiçik çaplı atıcı və yüngül silah ehtiyatlarının təhlükəsiz şəkildə məhv edilməsi məqsədilə Tərəfdaş dövlətlərə yardım göstərir. Fərdi Müttəfiqlər və Tərəfdaş dövlətlərin könüllü yardımı nəticəsində maliyyələşdirilmiş bu layihələr adətən, digər müvafiq təşkilatlarla yaxın əlaqələrin qurulması nəticəsində həyata keçirilir.

Azərbaycanda, Saloğlu ərazisində yerləşən köhnə hərbi bazada və Ağstafa şəhərində və Poylu qəsəbəsində partlamamış hərbi sursatın məhv edilməsi üçün davam etməkdə olan layihəyə € 1.6 million maliyyə vəsaiti qoyulmuşdur. Bu döyüş sursatları yerli əhali arasında çoxsaylı ölüm halları və bədənlərin xəsarətləri törətmişdir.

Gürcüstanın Ponixala və Xaladid bazalarında təxminən 500-dək yer-hava və digər növlü raketlərin məhv edilməsi üçün layihəyə € 1.1 million maliyyə vəsaiti qoyulmuşdur. 2006-cı ilin fevral ayında yekunlaşan bu layihə çərçivəsində nəinki təhlükəsizlik təmin edilmiş, həm də gələcəkdə ətraf mühitin mümkün çirklənməsinin qarşısı alınmışdır. Gürcüstanda ikinci layihəyə 2007-ci ilin oktyabr ayında start verilmişdir. € 478 000 dəyərində büdcəyə malik bu layihə çərçivəsində təxminən 9 000 raket ehtiyatının məhv edilməsinə şərait yaradılacaqdır.

2007-ci ilin may ayında Xorvatiyada keçirilmiş fəlakətlərə qarşı cavab tədbiri adlı təlim məşqində Gürcüstanlı xilasedicilər "fəlakət qurbanlarını" axtarmaq üçün avadanlıq gətirir.

"MELANJ" EMALİ ZAVODU

Əvvəllər Varşava Müqaviləsi ölkələri tərəfindən istifadə edilmiş "melanj" yüksək zəhərli və aşındırıcı raket yanacağı oksidləşdiricisi olmaqla yanaşı, hazırda Azərbaycanda sağlamlıq və ətraf mühit üçün ciddi təhlükə mənbəyidir. Azərbaycan hökumətinin müraciətinə əsasən NATO-nun Sülh və Təhlükəsizlik naminə Elm (STE) Proqramı çərçivəsində NATO-nun Maddi-Texniki Təminat və Təchizat Agentliyi (NAMS) –nin rəhbərliyi altında melanj maddəsini zərərsiz maddəyə çevirmək üçün səyyar emal zavodu qurulmuşdur. 2007-ci ilin sonunadək 1200 ton melanjın emal prosesi tamamlanacaqdır.

Azərbaycanda korroziyaya uğramış melanj maddəsi olan çənələr ətraf mühit üçün təhlükə yaradır.

yardım göstərir. Bu həm də səmərəli, əlverişli və dayanıqlı hərbi qüvvələrin inkişafı, habelə daha geniş müdafiə islahatı siyasətlərinin təkmilləşdirilməsində Tərəfdaşlar üçün çərçivəni təmin edir. Hər üç Cənubi Qafqaz dövləti Tərəfdaş dövlətlərə könüllü əsasda təqdim edilən PAP prosesində iştirak etmək qərarını qəbul etmişdir. PAP çərçivəsində planlaşdırma hədəfləri hər bir dövlətlə razılaşdırılır və əldə edilmiş nailiyyətlər hər il dərinlən təhlil edilərək qiymətləndirilir.

Digər bir mühüm alət Müdafiə Təsisatlarının Qurulmasına üzrə Tərəfdaşlıq Əməliyyat Planıdır (MTQ-TƏP). 2004-cü ildə irəli sürülmüş MTQ-TƏP səmərəli və demokratik məsuliyyətli müdafiə təsisatları quruculuğunda Tərəfdaşları stimullaşdırır və dəstəkləyir. Bu planın ümumi məqsədi silahlı qüvvələr, müdafiə və təhlükəsizlik sektoru təsisatlarının səmərəli, demokratik və mülki nəzarət altında qurulmasından, məsuliyyətinin artırılması və şəffaflığının təmin edilməsindən və onların yeni təhlükəsizlik mühitinin tələblərinə uyğun olaraq qurulduğuna və maliyyələşdirildiyinə təminat verməkdən ibarətdir.

Alyans üçün digər prioritet məsələ artıq qalmış və köhnəlmiş silah ehtiyatı və döyüş sursatının yaratdığı problemlərin aradan qaldırılması məqsədini güdən NATO/SNT Etimad Fondu mexanizmi vasitəsilə hərbsizləşdirmə layihələri ilə Tərəfdaş dövlətlərin dəstəklənməsindən ibarətdir. Belə layihələrdən ikisi Azərbaycan və Gürcüstanda həyata keçirilmişdir (*səh. 5-də haşiyəyə bax*).

Fəlakətlərə hazırlıq və cavab

Təbii fəlakətlərin və texnogen qəzaların nəticələri hətta ən yaxşı hazırlığa malik dövlətlər üçün də dəf edilməz ola bilər. Belə fəvqəladə halların nəticələri konkret bir dövlətin sərhədlərini aşaraq bütöv regionların təhlükəsizliyini və sabitliyini təhlükə qarşısında qoya bilər. Buna görə də fəlakətlərə qarşı səmərəli hazırlıq və cavab tədbiri (NATO dairələrində "mülki fəvqəladə planlaşdırılma" adlanır) üzrə əməkdaşlıq olduqca zəruridir və tərəfdaşlıq fəaliyyətinin ayrılmaz bir hissəsini təşkil edir.

Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan təbii fəlakətlərə hazırlıq və cavab tədbirləri üzrə milli imkanlarını təkmilləşdirmək üçün NATO ilə əməkdaşlıq çərçivəsində iş aparırlar. Bu sahədə fəaliyyətlərin əksəriyyəti Fəlakətlərə Cavabvermə üzrə Avro-Atlantika Əlaqələndirmə Mərkəzi (FCAAƏM) çərçivəsində həyata keçirilir.

FCAAƏM, fəlakətlərin nəticələrinin aradan qaldırılması üçün AATŞ ölkələri arasında səyləri əlaqələndirmək məqsədilə 1998-ci ildə yaradılıb. Bu mərkəzin işinə 2003-cü ildə Azərbaycanda və 2005-ci ildə Gürcüstanda baş vermiş güclü su daşqınları və həmçinin 2006-cı ildə Gürcüstanda baş vermiş meşə yanğınlarından sonra göstərilən yardımın əlaqələndirilməsi misal göstərilə bilər.

Təlim məşqləri, imkanların təcrübədə sınaqdan keçirilməsi və gələcək əməkdaşlığın daha geniş sahələrinin müəyyənəşdirilməsi üçün imkan yaradır. Cənubi Qafqaz Tərəfdaşları 2000-ci ildən başlayaraq belə təlim məşqlərində iştirak edir. Son illər ərzində FCAAƏM fəaliyyətlərinin əksəriyyəti, o cümlədən bir neçə təlim məşqləri Tərəfdaş dövlətlərdə irəli sürülmüş, təşkil olunmuş və icra edilmişdir. Bu fakt Tərəfdaşların SNT

fəaliyyətləri çərçivəsində ən böyük qeyri-hərbi tərkib hissəni təmsil edən mülki fəvqəladə planlaşdırma üzrə əməkdaşlığa yüksək qiymət verdiyini əks etdirir.

Elm və ətraf mühit

Cənubi Qafqaz ölkələrindən olan alimlər və tədqiqatçılar NATO və Tərəfdaş dövlətlərin alimləri arasında əməkdaşlığın həyata keçirilməsi, şəbəkənin genişləndirilməsi və potensialların artırılmasına yönəldilmiş NATO-nun Sülh və Təhlükəsizlik naminə Elm (STE) Proqramı çərçivəsində verilən imkanlardan faydalanırlar. Bu proqram çərçivəsində tətbiq edilən fəaliyyətlərin siyahısına elmi tədqiqat, seminarlar, seminar məşğələləri və təhlükəsizliklə əlaqədar elmi məsələlər və ətraf mühit problemləri üzərində müştərək tədqiqatların aparılması daxildir.

Alimlər arasında əməkdaşlıq bir ənənədir və bu, elmi tərəqqinin tələbidir. Qurulmuş şəbəkələr müxtəlif mədəniyyət və adət-ənənələrə malik icmalar arasında qarşılıqlı anlaşıma və etimad quruculuğu siyasi məqsədinin yerinə yetirilməsinə xidmət edir. Digər məqsəd isə Tərəfdaş dövlətlərin konkret prioritet məsələlərinin həllinə yardım göstərmək üçün texnologiya mübadiləsi və ötürülməsi məsələlərinin təkmilləşdirilməsindən ibarətdir.

Xüsusi sahələrdə aparılan tədqiqatlara yönəldilmiş layihələrlə yanaşı, STE Proqramında Cənubi Qafqaz dövlətlərinin elmi və akademiya dairələrini möhkəmləndirmək də nəzərdə tutulub. Virtual İpək Yolu layihəsinin məqsədi peyk-rabitə şəbəkəsi vasitəsilə Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələrində elmi-tədqiqat institutlarının internetə çıxış keyfiyyətinin yüksəldilməsindən ibarətdir. Şəbəkə İnfrastruktur Qrantları, telekommunikasiya ləvazimatlarının təhlükəsizlik səviyyəsini və keyfiyyətini artırmağa qadir avadanlıqla təchiz etməklə Tərəfdaş dövlətlərin elmi-tədqiqat institutlarına köməklik göstərir.

İctimaiyyətin məlumatlandırılması

Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan ilə əməkdaşlığın digər əsas sahəsi ictimaiyyətin məlumatlandırılmasıdır. Alyans və NATO ilə əməkdaşlığın faydaları haqqında, habelə vətəndaş cəmiyyətini daha geniş Avro-Atlantik təhlükəsizliyi məsələlərinə dair dialoqlarda iştiraka cəlb etmək məqsədilə ictimaiyyətin məlumatlandırılma səviyyəsini artırmaq üçün universitetlər, qeyri-hökumət təşkilatları, mətbuat və media ilə şəbəkə qurmaq üzrə iş aparılır. Seminarlar, konfranslar, seminar məşğələlər və nəşr layihələri kimi çoxsaylı fəaliyyətlər NATO-nun dəstəyi ilə və dövlət orqanları ilə əməkdaşlıq sayəsində yerli qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən təşkil olunur.

Bu üç ölkənin nüfuzlu ictimai liderlərindən ibarət qruplar Alyans haqqında briifnglərdə iştirak etmək məqsədilə mütəmadi olaraq NATO-nun Baş Qərərgahına və MQAABQ-yə dəvət olunur. NATO rəsmiləri ictimai tədbirlərdə çıxış etmək üçün tez-tez regiona səfər edirlər. NATO-nun İctimai Diplomatiya Şöbəsi bu dövlətlərin hər birində müvafiq nəşrlər və sənədlərin yayılması üçün əlaqələndirici məntəqələr qismində fəaliyyət göstərən NATO-ya dair məlumat mərkəzlərinin yaradılmasına da köməklik göstərmişdir.

CƏNUBİ QAFQAZDA AXAR ÇAYLARIN MONİTORİNQİ

NATO və Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı (ATƏT), NATO-nun Sülh və Təhlükəsizlik naminə Elm (STE) Proqramı çərçivəsində maliyyələşdirilmiş axar çayların monitorinqi layihəsinə yardım göstərmək üçün Cənubi Qafqazda qüvvələrini səfərbər etmişdir. 2004-cü ildə irəli sürülmüş və 2008-ci ilin sonunadək davam edəcək bu təşəbbüs ümumi su ehtiyatları ilə əlaqədar mübahisələrin potensial səbəblərinin azaldılması məqsədini güdür.

Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan, Kür və Araz çaylarından və onların qollarından birgə istifadə edir. Sərhədləri aşan çaylarda tez-tez baş verədiyi kimi, kənd təsərrüfatı və sənaye fəaliyyətləri nəticəsində bu dövlətlər su ehtiyatı və çayların çirklənməsi ilə bağlı ümumi problemlərlə qarşılaşırlar. Bu layihənin məqsədi hər üç ölkədə suyun monitorinqi üçün müasir avadanlıqla, yüksək səviyyədə təlim keçmiş işçi heyəti və standart əməliyyat prosedurları ilə təmin olunmuş laboratoriyaların yaradılmasından ibarətdir.

Bu layihə çərçivəsində təsadüfi və ya terror aktı nəticəsində qəsdən suya axıdılmış hər hansı radioaktiv izatopun aşkar edilməsi üçün suyun tərkibində radioaktivliyin monitorinqi də həyata keçirilir.

DİGƏR MƏLUMATLAR

NATO-nun hər bir Tərəfdaşla əməkdaşlığını əks etdirən fərdi veb səhifələr:

Ermənistan:

www.nato.int/issues/nato-armenia

Azərbaycan:

www.nato.int/issues/nato-azerbaijan

Gürcüstan:

www.nato.int/issues/nato-georgia

NATO-nun nəşrlərini www.nato.int/ebookshop

E-kitabxanasından əldə etmək olar.

Əsas hadisələrin xronologiyası

- 1991** Gürcüstan, Ermənistan və Azərbaycan Sovet İttifaqından ayrılaraq öz müstəqilliyini elan etdi.
- 1992** Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan Şimali Atlantika Əməkdaşlıq Şurasına qoşuldu.
- 1994** Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan Sülh naminə Tərəfdaşlıq (SNT) Çərçivə Sənədini imzaladı.
- 1996** Gürcüstan SNT-nin Planlaşdırılma və Analiz Prosesində iştiraka başladı.
- 1997** Azərbaycan SNT-nin Planlaşdırılma və Analiz Prosesində iştiraka başladı.
- 1999** Azərbaycan və Gürcüstan öz hərbi kontingentini Kosovo Qüvvələrinin tərkibinə (KQ) daxil etdi.
- 2001** Gürcüstan özünün ilk NATO/SNT "Kooperativ Partner 2001" təlim məşqinə ev sahibliyi etdi.
- 2002** Gürcüstan NATO/SNT "Kooperativ Best Effort 2002" təlim məşqinə ev sahibliyi etdi.
- Ermənistan və Gürcüstan Virtual İpək Yoluna qoşuldu.
- Ermənistan SNT-nin Planlaşdırılma və Analiz Prosesində iştiraka başladı.
- Azərbaycan öz hərbi kontingentini Əfqanıstanda Beynəlxalq Təhlükəsizliyə Yardım Qüvvələrinin (BTYQ) tərkibinə daxil etdi.
- 2003** Ermənistan özünün ilk NATO/SNT "Kooperativ Best Effort 2003" təlim məşqinə ev sahibliyi etdi".
- Azərbaycan Virtual İpək Yoluna qoşuldu.
- 2004** NATO-nun İstanbul Zirvə toplantısında Qafqaz və Mərkəzi Asiyaya xüsusi diqqət verildi.
- Gürcüstan özünün ilk Fərdi Tərəfdaşlıq üzrə Əməliyyat Planını (FTƏP) tamamladı.
- Ermənistan öz hərbi kontingentini KQ tərkibinə daxil etdi.
- Gürcüstan prezident seçkiləri zamanı təhlükəsizliyi təmin etmək üçün hərbi kontingentini BTYQ-nin tərkibinə daxil etdi.
- 2005** BTYQ təchizatları və şəxsi heyəti üçün Gürcüstan ərazisindən tranzit məqsədilə istifadə olunmasına dair Gürcüstan və NATO arasında saziş imzalandı.
- NATO-nun İctimai Diplomatiya Şöbəsinin dəstəyi ilə Gürcüstan dövləti NATO məlumat mərkəzini açdı.
- Ermənistan və Azərbaycan ilk FTƏP-lərini tamamladı.
- 2006** NATO-nun İctimai Diplomatiya Şöbəsinin dəstəyi ilə Ermənistan və Azərbaycan NATO-ya dair məlumat mərkəzini açdı.
- NATO Gürcüstana İntensivləşdirilmiş Dialoqa başlamağı təklif etdi.
- 2007** Gürcüstan "Kooperativ Arçer 2007" adı altında NATO/SNT hərbi hava təliminə ev sahibliyi etdi.